

ยาสเตียรอยด์ชนิดที่ใช้ภายนอก (topical steroids)

สำหรับรักษาโรคผิวหนัง

รองศาสตราจารย์ ดร. เกสัชกรหญิง นงลักษณ์ สุขวานิชย์ศิลป์
ภาควิชาเภสัชวิทยา คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ยาสเตียรอยด์ชนิดที่ใช้ภายนอกเป็นยาประเภทใด?

ยาสเตียรอยด์ชนิดที่ใช้ภายนอก (topical steroids) ที่รู้จักกันทั่วไปนั้นเป็นยาในกลุ่มคอร์ติโคสเตียรอยด์ (corticosteroids) ยาเหล่านี้เป็นสารสังเคราะห์จำพวกกลูโคคอร์ติคอยด์ (glucocorticoids) มีฤทธิ์ต้านการอักเสบ ฤทธิ์กดภูมิคุ้มกันและฤทธิ์อื่นๆ เหมือนกับคอร์ติซอล (cortisol) ซึ่งเป็นฮอร์โมนจากต่อมหมวกไตส่วนเปลือกนอก ยาสเตียรอยด์ชนิดที่ใช้ภายนอกนี้มีบทบาทมากในการรักษาโรคผิวหนังที่มีอาการอักเสบและอาการคัน มีรูปแบบต่างๆ ให้เลือกใช้เช่น ขี้ผึ้ง ครีม โลชัน โดยยาในรูปแบบครีมใช้กันมากที่สุด

ยาสเตียรอยด์ชนิดที่ใช้ภายนอกมีอะไรบ้าง?

ยาสเตียรอยด์ชนิดที่ใช้ภายนอกสำหรับรักษาโรคผิวหนังมีมากมาย ตัวอย่าง เช่น

- Betamethasone dipropionate (ขี้ผึ้ง ครีม)
- Betamethasone valerate (ครีม โลชัน)
- Clobetasol propionate (ขี้ผึ้ง ครีม โลชัน)
- Desoximetasone (ครีม)
- Hydrocortisone acetate (ครีม)
- Mometasone furoate (ครีม)
- Prednisolone (ครีม)
- Triamcinolone acetonide (ครีม โลชัน)

ยาสเตียรอยด์ชนิดที่ใช้ภายนอกมีความแตกต่างกันอย่างไร?

ยาสเตียรอยด์ชนิดที่ใช้ภายนอกมีความแรงแตกต่างกัน ความแรงของยาประเมินจากการออกฤทธิ์ที่ทำให้หลอดเลือดบีบตัวร่วมกับผลที่ได้จากการศึกษาเปรียบเทียบความแรงในทางคลินิกซึ่งความแรงขึ้นกับปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ชนิดของตัวยาสสำคัญ ชนิดของเกลือ(เอสเทอร์) ปริมาณยา และรูปแบบยา ตัวอย่างเช่น betamethasone มีความแรงมากกว่า hydrocortisone และ betamethasone ชนิดที่เป็นเกลือ dipropionate จะมีความแรงมากกว่าชนิดที่เป็นเกลือ valerate นอกจากนี้ยาในรูปแบบขี้ผึ้งจะช่วยปกคลุมผิวหนัง ลดการสูญเสียน้ำและเพิ่มการดูดซึมตัวยาสสำคัญ แต่ยาประเภทขี้ผึ้งทำให้เหนอะหนะผิวหนังและเป็นวงกระจายได้ยากและเป็นมันทำให้ล้างออกยาก ผู้ป่วยมักไม่ชอบใช้ยาสเตียรอยด์ชนิดนี้

ใช้ภายนอกตามที่ยกตัวอย่างข้างต้นนั้น hydrocortisone acetate จัดอยู่ในกลุ่มที่มีความแรงต่ำ ส่วนยาอื่นจัดอยู่ในกลุ่มที่มีความแรงปานกลางจนถึงความแรงสูง

ยาสเตียรอยด์ชนิดที่ใช้ภายนอกแทรกซึมผ่านผิวหนังได้มากน้อยเพียงใด?

โดยทั่วไปแล้วเพื่อผลการรักษาที่ดีตัวยาควรแทรกซึมผ่านผิวหนังชั้น สตราตัมคอร์เนียม (stratum corneum) ซึ่งเป็นหนังกำพร้าชั้นนอกสุดดีในระดับความเข้มข้นที่ให้ผลในการรักษา แต่ไม่ต้องการให้ถูกดูดซึมเข้าสู่ระบบของร่างกายเพื่อลดอาการไม่พึงประสงค์ของยา โครงสร้างของผิวหนังมีผลต่อการแทรกซึมและการดูดซึมยา การดูดซึมยาผ่านผิวหนังแต่ละแห่งไม่เท่ากันเช่น การดูดซึมผ่านฝ่ามือหรือฝ่าเท้า(0.1–0.8%) แขนช่วงแรกระบรีเวณระหว่างข้อศอกกับข้อมิ(1%) ใบหน้า (10%) หนังศีรษะและตามซอกพับ (ราว 4%) เปลือกตาและถุงอัณฑะ(40%) เป็นต้น ด้วยเหตุนี้บริเวณที่มีการดูดซึมดีควรใช้ยาที่มีความแรงต่ำและควรหลีกเลี่ยงการใช้ยาที่มีความแรงสูงรวมถึงพวกที่มีความแรงรองลงมาหากต้องใช้เป็นเวลานาน ส่วนบริเวณฝ่ามือหรือฝ่าเท้าจะใช้ที่มีความแรงสูง อย่างไรก็ตามหากโรคมีบริเวณกว้างควรใช้ยาที่มีความแรงลดลง เพื่อลดปริมาณยาที่ถูกดูดซึมเข้าสู่ระบบของร่างกาย

ยาสเตียรอยด์ชนิดที่ใช้ภายนอกใช้กับโรคผิวหนังชนิดใด?

ยาสเตียรอยด์ชนิดที่ใช้ภายนอกนำมาใช้รักษาโรคผิวหนังที่ผิวหนังอักเสบและอาการคัน ตัวอย่างโรคหรือความผิดปกติที่ผิวหนังที่ให้การตอบสนองดีต่อยาสเตียรอยด์ชนิดที่ใช้ภายนอก เช่น โรคสะเก็ดเงิน (psoriasis) โรคผิวหนังต่างขาว (vitiligo) โรคผิวหนังอักเสบออกผื่น(eczema) โรคผื่นภูมิแพ้ผิวหนัง (atopic dermatitis) ซึ่งโรคผิวหนังที่ไวต่อยาจะใช้ยาชนิดที่มีความแรงต่ำ ส่วนพวกที่รักษายากจะใช้ยาชนิดที่มีความแรงสูงขึ้น สำหรับกรณีที่ใช้ยาไม่ได้ผลอาจเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น การวินิจฉัยโรคคลาดเคลื่อน การติดเชื้อแทรกซ้อนการใช้ยาไม่ถูกต้องรวมถึงการใช้ยาชนิดที่มีความแรงต่ำเกินไปหรือใช้ในขนาดน้อยเกินไป ตลอดจนเกิดการแพ้ยาตรงบริเวณที่ทาจนอาจส่งผลให้โรคเป็นรุนแรงขึ้น

อาการไม่พึงประสงค์ของยาสเตียรอยด์ชนิดที่ใช้ภายนอก

แม้ว่ายาสเตียรอยด์ชนิดที่ใช้ภายนอกจะค่อนข้างปลอดภัยและไม่ค่อยพบปัญหาเรื่องการเกิดความชินต่อยาเมื่อใช้เป็นเวลานานอย่างไรก็ตาม อาจเกิดอาการไม่พึงประสงค์ได้หลายอย่างโดยเฉพาะเมื่อใช้ยาที่มีความแรงสูงและใช้ติดต่อกันเป็นเวลานานส่วนใหญ่เป็นอาการที่เกิดเฉพาะที่มีเป็นส่วนน้อยที่เกิดกับระบบภายในร่างกาย

อาการที่เกิดเฉพาะที่เช่น

- แพ้ยาตรงบริเวณที่สัมผัสยา อาจแพ้ต่อตัวยาสเตียรอยด์หรือสารอื่นในตำรับ
- ทำให้แผลที่เป็นอยู่หายช้า
- ยากดภูมิคุ้มกันได้ส่งผลให้เกิดการติดเชื้อแบคทีเรียและรา นอกจากนี้ยาอาจบดบังอาการติดเชื้อจนทำให้เกิดการติดเชื้อรุนแรงในภายหลัง

- ผิวหนังบริเวณที่ทายาบางลงมีเส้นเลือดฝอยขยายผิวแดง ร้อน มีริ้วลาย เหี่ยวลีบพอง ซ้ำง่าย อาจเกิดรอยแผลตรงเป็นบริเวณที่ทายาการทาบริเวณหน้าอาจเกิดผื่นแดงและ ตุ่มแดงคล้ายสิว นอกจากนี้อาจพบผิวต่างเนื่องจากการที่มีเม็ดสีน้อยลง

อาการที่เกิดกับระบบภายในร่างกายพบไม่บ่อย อาจพบเมื่อใช้ชนิดที่มีความแรงสูงและทา เป็นบริเวณกว้างหรือทาบริเวณผิวหนังเปิดหรือมีการปิดทับบริเวณที่ทาหรือการใช้ในโรค ผิวหนังที่เป็นรุนแรง (ซึ่งทำให้ต้องใช้เวลาที่มีความแรงสูงและใช้เป็นเวลานาน) เป็นต้นอาการที่ พบ เช่น เกิดกลุ่มอาการคุชชิง (Cushing's syndrome) ระดับน้ำตาลในเลือดสูงภาวะกดการ ทำงานของต่อมหมวกไต

ข้อแนะนำในการใช้ยาสเตียรอยด์ชนิดที่ใช้ภายนอก

การใช้ยาสเตียรอยด์ชนิดที่ใช้ภายนอกมีข้อควรคำนึงในการใช้ยา ดังนี้

1. ก่อนใช้ยาต้องมี ใจว่าผิวหนังบริเวณนั้นไม่เป็นโรคติดเชื้อ
2. ไม่ใช่เพื่อรักษาโรคหน้าแดง (rosacea) ปากแตก สิว โรคผิวหนังที่มีการติดเชื้อ
3. ใช้เฉพาะกับโรคผิวหนังอักเสบที่ตอบสนองดีต่อยาสเตียรอยด์ชนิดที่ใช้ภายนอก
4. ไม่ควรใช้ชนิดที่มีความแรงสูงกับผิวหนังที่บาง เช่น ใบหน้า เปลือกตา ซอกพับวัยะเพศ และ ผิวทารก รวมถึงบริเวณผิวหนังเปิด เช่น ผิวถลอก เนื่องจากผิวที่บริเวณดังกล่าวจะมีการดูดซึม ยาได้มากขึ้น
5. ควรหลีกเลี่ยงการทายาแบบมีสิ่งปิดทับเนื่องจากการทาแบบนี้ต้องอยู่ภายใต้การดูแลของแพทย์ ที่มีความคุ้นเคยกับการให้ยารูปดังกล่าว
6. ไม่ควรใช้ชนิดที่มีความแรงสูงต่อเนื่องเป็นเวลานาน
7. ยาอาจกดการทำงานของต่อมหมวกไต หากใช้ชนิดที่มีความแรงสูงและใช้เป็นบริเวณกว้าง ดังนั้นจึงควรหยุดใช้ยาเป็นช่วงๆ โดยที่ วมักใช้ติดต่อกันไม่เกิน 2 สัปดาห์
8. การใช้ยาที่มีความแรงสูงเป็นเวลานาน หากละลดขนาดยาควรลดอย่างช้าๆ การลดขนาดยาเร็วเกินไปอาจทำให้โรคกำเริบ
9. หลีกเลี่ยงการใช้ในสตรีมีครรภ์ หากจำเป็นต้องใช้ยาควรเลือกชนิดที่มีความแรงต่ำจนถึงความ แรงปานกลางเท่านั้น และใช้เป็นเวลาสั้นๆ

การใช้ยาอย่างไม่ถูกต้อง

มีการนำยาสเตียรอยด์ชนิดที่ใช้ภายนอกมาใช้อย่างไม่ถูกต้องกันอย่างแพร่หลาย เนื่องจากยาให้ ประสิทธิภาพในการทุเลาอาการได้ดีและเห็นผลเร็ว การนำมาใช้ไม่ตรงกับโรคที่เป็นอยู่จะทำให้ยาบดบัง อาการของโรค ทำให้โรคนั้นไม่ได้รับการรักษาที่ถูกต้อง เป็นเหตุให้โรคลุกลามหรือเป็นมากขึ้นจนอาจ เกิดอันตรายที่รุนแรงได้จึงควรใช้ยาตามข้อแนะนำข้างต้น

แหล่งข้อมูลเพิ่มเติม

1. นงลักษณ์ สุขวานิชย์ศิลป์ .ยาคอร์ติโคสเตียรอยด์ชนิดที่ใช้ภายนอก (topical corticosteroids) สำหรับรักษาโรคผิวหนัง สารคลังข้อมูลยา2557; 16(1):24-34.
2. Carlos G, Uribe P, Fernández-Peñas P. Rational use of topical corticosteroids. Aust Prescr 2013; 36:158-61.
3. Chabassol A, Green P. Topical corticosteroid therapy: what you need to know. Can J Diagn 2012; 29:61-3.
4. Chi C-C, Wang S-H, Kirtschig G. Safety of topical corticosteroids in pregnancy. JAMA Dermatol 2016; 152:934-5.
5. Kwatra G, Mukhopadhyay S. Topical corticosteroids: pharmacology. In: Lahiri K, editor. A Treatise on Topical Corticosteroids in Dermatology. Singapore: Springer Nature Pte Ltd, 2018:11-22.